

TEMATSKI IZVJEŠTAJ O BOSANSKOHERCEGOVAČKIM MEDIJIMA I REGULATORIMA MEDIJA POD PRITISKOM

Trenutno stanje

Sloboda medija i dalje je ključno pitanje kojim se bavi Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini (BiH). Mediji imaju suštinsku ulogu u stvaranju uvjeta da građani budu tačno i objektivno informirani o političkom životu i događanjima. Sa samo dvije sedmice do Općih izbora, 3. oktobra 2010. godine, ova uloga postaje još važnija, u pogledu doprinosa pravednom izbornom natjecanju. OSCE je, u februaru 2010. godine, objavio izvještaj u kojem je naglašen pritisak s kojim se suočavaju mediji i regulatori medija u BiH, a koji potkopava ovu njihovu funkciju. Mi smo izrazili zabrinutost zbog toga što otkazi velikog broja ljudi na visokim funkcijama odaju utisak da je upravljanje medijima podložno političkom uplitanju, što neslaganja oko rada Regulatorne agencije za komunikacije (RAK) podrivaju njenu neovisnost, što se zakoni koji reguliraju rad medija ne provode i što su građani, čini se, indiferentni kada je u pitanju sve veći broj slučajeva nasilja nad novinarima. Malo napretka postignuto je u svim ovim oblastima. Međutim, ohrabrila nas je vijest, koja je stigla od Vijeća za štampu BiH, u septembru ove godine, o tome kako građani sve češće podsjećaju novinske kuće na njihovu dužnost istinitog izvještavanja, podnoseći žalbe i bilježeći kršenja Zakona o štampi. U prvih osam mjeseci 2010. godine, zabilježeno ih je već 88, u usporedbi sa 113, koliko ih je bilo 2009. godine. Građani moraju biti svjesni svojih prava na reagiranje i podnošenje žalbi. Sloboda medija, kako smo naglasili u našem prethodnom izvještaju, ide *ruku pod ruku* s odgovornim novinarstvom.

Ipak, okolina u kojoj mediji djeluju u BiH i dalje je predmet kontroverzi. Želimo istaknuti tri pitanja za koja smatramo da ima dosta prostora za poboljšanje, zajedno s onim pitanjima navedenim u našem prethodnom izvještaju. **Prvo**, BiH i dalje je u situaciji u kojoj su regulatorna i zakonodavna poboljšanja zakona, koji reguliraju rad medija, još uvijek žrtve ispolitiziranih zastoja. Smatramo da, posebno dvije oblasti, u vezi sa RAK-om i javnim emitiranjem, naredni sastav vlasti hitno mora rješavati. **Drugo**, pozivamo institucije vlasti da povećaju nivo transparentnosti kada se bave medijima. Veća otvorenost uklonila bi utisak među građanima da njihovi mediji nisu neovisni koliko bi trebali biti. **Treće**, smatramo da je potrebna veća profesionalnost u sektoru medija. Novinari imaju kolektivnu odgovornost, kao samoregulatori, da održe i promoviraju najveće profesionalne standarde, kada je u pitanju pružanje informacija, i da se suzdrže od podrivačkog izvještavanja.

Regulatorni zastoj

U našem prethodnom izvještaju, istaknuli smo poteškoće s kojima se suočava RAK. I dalje želimo podsjećati da kandidati za Vijeće RAK-a i za njegovog generalnog direktora moraju biti zaposleni na osnovama sposobnosti i vrijednosti, a ne na „entičkim“ razmatranjima. Također, i dalje stoji naš poziv Vijeću ministara da dozvole Vijeću RAK-a da izabere i potvrdi imenovanje generalnog direktora Agencije. Napomenuli smo kako je *“imati neovisno i sposobno regulatorno tijelo, nadležno za rad javnih emitera, od suštinskog značaja za svako funkcionalno demokratsko društvo”*. Zato, zahtjev upućen početkom ove godine od strane komisija za budžet i finansije i ustavnopravnih komisija Zastupničkog doma i Doma naroda za izuzimanjem RAK-a iz nadležnosti Zakona o ministarstvima, predstavlja ohrabrujuću činjenicu. Ministarstvo pravde BiH dogovorilo je i predložilo prijedlog izmjena i dopuna u ovom smislu. Međutim, Vijeće ministara nije djelovalo po ovim inicijativama. Vrijedi napomenuti da ne postoji uvjerljiv argument zašto bi RAK, ili drugo neovisno regulatorno tijelo, trebao efektivno djelovati kao dio izvršne vlasti. Sve dok je to slučaj, Zakon ne osigurava slobodu od političke kontrole, koju bi ovakve institucije trebale imati.

Osim toga, stalni pozivi upućivani emiterima i svim nivoima vlasti, od marta 2010. godine, da ozbiljno shvate državni Javni sistem emitiranja (PBS), prošli su nezapaženi. Dva člana Upravnog odbora PBS-a još uvijek čekaju da budu zamijenjeni, jer Dom naroda do sada nije mogao postići dogovor o njihovom izboru. Ovo ima direktan utjecaj na rad Upravnog odbora. Uprkos velikim problemima u uspostavi progresivnog pravnog okvira za medije, žalosno je da je sistem javnog emitiranja u BiH fragmentiran u ovolikoj mjeri, u vrijeme kada postaje neophodno da ova država mora dostići evropske standarde, što je proces koji će, ustvari, zahtijevati sve više suradnje. Bez reforme PBS-a, BiH neće doživjeti zastoj samo po pitanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU, već i po pitanju dugoročne održivosti javnog emitiranja. PBS je zamišljen kao jedan od lidera u uvođenju digitalne zemaljske televizije u BiH. Ovaj proces trebao bi početi u skoroj budućnosti, a privatni interesi će popuniti praznine, ako to ne budu mogli učiniti javni emiteri. Ipak, u multinacionalnom društvu, kakvo je društvo u BiH, funkcionalan sistem javnog emitiranja sistem je koji ostaje najbolja garancija inkluzije, tako da sve grupe građana mogu podići svoj glas. U središtu reforme PBS-a leži uspostava sveobuhvatne, krovne Korporacije, kako bi se omogućilo, naprimjer, efikasno udruživanje sredstava. Put naprijed dobro je poznat: članovi Upravnog odbora PBS-a ne bi više smjeli dozvoljavati da se kratkoročni interesi stavljaju ispred usvajanja Statuta ove Korporacije.

Potreba za transparentnošću

Vlada Republike Srpske (RS) objavila je, 2. jula 2010. godine, javni poziv za pružanje finansijske pomoći medijima u RS. Nekoliko dana kasnije Vlada je odlučila dodijeliti nekoliko miliona konvertibilnih maraka raznim medijskim kućama. Budžet za 2010. godinu sadržavao je odredbe za tu svrhu, a prva raspodjela bila je u februaru 2010. godine. U pozivu, koji je upućen u julu ove godine, moglo se zaključiti kako svi zainteresirani mediji imaju rok od 90 dana da se prijave. Međutim, Vlada je odlučila sredstva dodijeliti za četrnaest televizijskih kuća, te radijskih i printanih medija, mnogo prije nego što je taj rok istekao. Ovaj postupak ubrzo je postao uzrok rasprave i vodio je ka špekulacijama, od strane političara u opoziciji, o motivima ovakve pomoći medijima, koja je došla u ovako osjetljivom periodu, uoči Općih izbora 2010. godine. Cijela situacija se pogoršala, u augustu ove godine, nakon

emitiranja intervjua na javnom emiteru Radioteleviziji Republike Srpske, a u kojem su gostovali samo visoki vladini dužnosnici iz Republike Srpske, bez predstavnika opozicije u sličnom broju. U svom izvještaju pred Općinske izbore 2008. godine, Ured za demokratske institucije i ljudska prava OSCE-a, upozorio je na to da je neki od njihovih lokalnih sugovornika “utvrdio porast ujednačenosti gledišta kod medija u RS”. Imajući ovo na umu, kada su u pitanju ova novčana sredstva, trebala bi postojati odredba u pogledu promoviranja različitosti mišljenja, te zastupljenosti više medija.

U svom obraćanju Stalnom vijeću OSCE-a u Beču, od 29. jula 2010. godine, predstavnica za slobodu medija, Dunja Mijatović, prokomentirala je kako podrška vlasti medijima nije uobičajena. Međutim, procudere za dodjelu takvih sredstava trebale bi biti transparentne, kako bi se osigurala neovisnost svih medija od utjecaja Vlade. Također, skrećemo pažnju na poziv iz našeg prethodnog izvještaja da se bolje sagleda finansijska neovisnost medijskih kuća, kako bi se zaštitila njihova uređivačka politika od neprimjerenih utjecaja. Činjenica da Vlada ima diskrecijsko pravo na to hoće li se pridržavati ili ne kriterija iz vlastitih javnih poziva, ne pokazuje da se samo treba učvrstiti regulatorni okvir. To također ukazuje na nedostatak transparentnosti u pogledu načina izražavanja i principa na kojima je odluka donesena o tome koji mediji mogu dobiti pristup sredstvima, a koji ne. *Ovo može ukazati na to kako nemaju svi istu mogućnost da se ponašaju po istim pravilima.* Osim toga, vrlo je upitna primjerenost o dodjeljivanju ovog javnog novca u predizbornom periodu, i postavlja se pitanje: Zašto?

Ovaj trend netransparentnog ponašanja nije jedinstven samo za RS. Mediji u Federaciji Bosne i Hercegovine također nisu potpuno otvoreni kada su u pitanju detalji njihovih veza sa političkim i drugim interesnim grupama. Iako se medijski posao mora voditi po poslovnim principima, pored toga praksa je pokazala da je najbolje razdvojiti finansijsku od uređivačke politike. Ovo je, uistinu, jako bitno, kada se radi o vremenu uoči izbora. Birači ne bi trebali biti pod *utiskom* da su njihovi novinari predmet neprikladnog utjecaja, bez obzira je li to slučaj ili ne. Alternativa je opasna situacija u vremenu kada birači trebaju imati pristup slobodnim i kvalitetnim medijima, kako bi bili informirani o izborima, kako bi mogli donijeti pravilne odluke na biračkom mjestu. Novinari bi trebali ostati nepristrani, te se striktno pridržavati pravilnika o medijskom predstavljanju, kao i Izbornog zakona. Oni su, prije svega, odgovorni svojim čitaocima i gledaocima.

Potreba za profesionalizmom

U jednom od važnijih medija je, u julu 2010. godine, objavljena vijest kako je pronađeno 40 kg eksploziva u jednoj općini u FBiH. U optužbama je navedeno kako je eksploziv, na neki način, povezan s ekstremnim islamskim grupama. Također je saopćeno da je uhapšen jedan viši dužnosnik iz FBiH. Nijedan drugi medij nije ništa pisao o ovom događaju, a neki izvori bliski vlasti, objavili su kako nisu imali informaciju da je ovakva radnja izvršena. Pored toga, taj isti medij nije objavio ispravku, ni izvinjenje. U najboljem slučaju, ova vijest objavljena je na temelju raspoloživih nepotpunih informacija i nedovoljne provjere izvora. U najgorem slučaju, ova vijest izmišljena je i namjerno objavljena. Ovo je bio jedinstven slučaj i nijedno objašnjenje, navedeno u gornjem dijelu teksta, ne predstavlja uzrok za ozbiljnu zabrinutost. Kako bi novinarstvo ostalo neovisno o vanjskom nadzoru, novinari svoju ulogu samoreguliranja moraju ozbiljno shvatiti. Ovo se također odnosi i na to da novinari trebaju progovoriti, kada su i pod fizičkom ili verbalnom prijetnjom, ili kada su izloženi zloupotrebama.

Bosanskohercegovački novinari imaju kolektivnu odgovornost da omoguće da se njihova profesija pridržava najviših standarda. Ovo je također najbolja zaštita od neprijatelja slobodnih medija, koji bi najviše voljeli imati priliku da promijene 'neodgovorno novinarstvo' u smanjenje novinarske aktivnosti. Prečesto profesija utihne kada izmišljene priče dođu do medija, ili kada kolege postanu suučesnici pri opsluživanju političkih ciljeva. Sve ovo je još više zabrinjavajuće uoči Općih izbora 2010. godine, kada birači očekuju od medija da im pruže nepristrano izvještavanje i činjenice koje su temeljito provjerene. Inicijativa Asocijacije novinara BiH da prate profesionalne standarde većih medijskih kuća u pogledu predstavljanja političkih kandidata i političkih stranaka, korak je koji je naišao na odobravanje. Asocijacija bi trebala biti potaknuta da, sličnim nastojanjima i širim dijapazonom, nastavi ovaj rad kroz cijelu godinu.

Preporuka

U prethodnom periodu naglašena je mogućnost uvođenja izvještaja, bilo od strane aktera međunarodne zajednice ili medijskih regulatora, da procjenjuju usuglašenost BiH s EU i OSCE-ovim standardima. Zapanili smo da je još uvijek mali napredak u oblastima koje smo utvrdili, a potreba za bržom izgradnjom reforme medija ostala je nedosegnuta. U svom obraćanju Stalnom vijeću OSCE-a, predstavnicu za slobodu medija, Dunja Mijatović, predložila je da se održi sastanak na visokom nivou, pod pokroviteljstvom EU-a, OSCE-a i OHR-a, kako bi se podržale preporuke za slobodu medija za EU i to kao "specifična mjerila za napredak zakonodavstva o medijima i zagarantiranu neovisnost medijskih kuća". Podržavamo ovaj poziv i predlažemo ponovno sastajanje Radne grupe, zadužene za 'poboljšanje zakonodavstva o medijima i zagarantiranu neovisnot medijskih kuća'. Ova Radna grupa može izraditi platformu za domaće institucije da preuzmu vodstvo kod pokretanja političkih inicijativa, koje će unaprijediti reformu medija, uz podršku OSCE-a i OSCE-ovih partnera iz međunarodne zajednice, kada i ako to bude potrebno.